

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього ступеня «бакалавр»
на тему
ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБСЦЕННОЇ ЛЕКСИКИ

Виконав:

студент IV курсу, 41 групи

Бабенко Вікторія Вікторівна

Науковий керівник:

Примак Юлія Володимирівна,

канд. психол. наук, доцент

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК _____

Чернігів
2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБСЦЕННОЇ (ІНВЕКТИВНОЇ) ЛЕКСИКИ.....	6
1.1. Аналіз поняття «ставлення» особистості до дійсності.....	6
1.2. Психологічні особливості осіб молодіжного віку	9
1.3. Обсценна лексика як проблема мовного простору та агресивної поведінки.....	13
Висновки до першого розділу.....	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБСЦЕННОЇ ЛЕКСИКИ.....	17
2.1. Методика і методи дослідження особливостей ставлення молоді до обсценної лексики.....	17
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	20
2.3. Психолого-педагогічні рекомендації з превенції поширення обсценної лексики серед осіб молодіжного віку.....	30
Висновки до другого розділу.....	31
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Актуальність теми. У суспільстві дедалі більше почали приділяти уваги суб'єктивному, опосередкованому ставленню особистості до навколишньої дійсності. Це дозволяє краще зрозуміти сутність самої особистості. В часи сьогодення, коли переважає напружена ситуація в соціумі, більша частина людей виражають свої емоції за рахунок obscenity лексики. Своєю поведінкою вони привертають увагу молоді і тим самим показують негативний приклад порушення норм моралі та сталих традицій в суспільстві.

Нині сучасна мова перебуває у стані глибокої кризи. Так, серед найважливіших свідчень є розширення вживання нецензурної лексики, сленгу, запозичення англіцизмів, поява нових слів, правопис яких не встановлено. Інвективна лексика (іноді нецензурна, ненормативна та obscenity лексика) – це неприпустима лексика мови, яку її носії вважають непристойною та відразливою. У визначення нецензурної лексики входять такі поняття, як лайка, прокльони і богохульство. Така мова виходить за межі нормативного стилю спілкування.

Актуальність нашого дослідження зумовлена широким використанням нецензурної лексики саме молоддю; тема порушує соціальні проблеми та недостатньо досліджена у психологічній науці.

Об'єкт дослідження: ставлення молоді до дійсності.

Предмет дослідження: особливості ставлення молоді до obscenity лексики (на прикладі юнок та юнаків).

Мета дослідження полягає в емпіричному дослідженні особливостей ставлення молоді до obscenity лексики (зокрема за критерієм статі).

Згідно з поставленою метою було визначено основні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати в теоретико-методологічному плані зміст поняття «ставлення» особистості до дійсності, а також феномена obscenity лексики як проблеми мовного простору та агресивної поведінки.

2. Розглянути психологічні особливості осіб юнацького віку.

3. Організувати та провести емпіричне дослідження серед курсантсько-студентської молоді за критерієм статі, специфікою форм комунікативної агресивності.

4. Провести статистичний та якісний аналіз отриманих результатів.

5. Розробити психолого-педагогічні рекомендації з превенції поширення обценної лексики серед осіб серед студентської молоді.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення вітчизняних вчених (С. Максименко, Т. Титаренко) стосовно формування особистості, та дослідження ряду зарубіжних науковців (Ю. Антонян, А. Бандура, Д. Майерс, Н. Міллер та ін.) щодо соціально-психологічних чинників феномена агресивної поведінки.

Проблему ненормативної поведінки в процесі комунікації О. Бондаренко, В. Леві та ін. розглядали в аспекті вивчення ненормативної лексики в певній соціокультурній ситуації; зв'язок лихослів'я з фізичними проявами агресії досліджували Н. Алікіна, З. Карпенко та ін. О. Гаврилів та В. Жельвіс у своїх дослідженнях висвітлюють питання щодо негативного сприймання словесної агресії серед різних груп населення та в певних ситуаціях. Р. Атавова розкриває основні шляхи прояву вербальної агресії в засобах масової інформації.

А. Курова зауважувала, що суб'єктивне ставлення індивіда до дійсності та її змінності, дає змогу розкрити власне задоволення життям. Ставлення – поняття широке, воно включає й інші близькі за змістом явища. Однією з них є концепція соціальної установки. Т. Титаренко за результатами емпіричних досліджень дійшла висновку, що установка – це стан людини, який відповідає попередньому досвіду. Однак питання щодо ставлення молоді до обценної лексики ще не розглядалося детально.

Методи дослідження: теоретичні (теоретичний аналіз проблеми, систематизація наукових джерел, порівняння та узагальнення даних) та емпіричні методи дослідження: авторський опитувальник щодо ставлення молоді до обценної лексики та тест на визначення інтегральних форм комунікативної агресивності В.Бойка. Отримані емпіричні результати

піддавалися обробці методами статистичного та кількісного аналізу, контент-аналізу та якісної оцінки даних.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями й складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (31 найменування). У першому розділі здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми ставлення молоді до обценної лексики, визначено поняття «ставлення» особистості до дійсності, описано психологічні особливості осіб молодіжного віку. У другому розділі міститься опис процедури емпіричного дослідження, висвітлено результати, проведено їх аналіз та розроблено рекомендації з превенції поширення обценної лексики серед осіб молодіжного віку. Загальний обсяг роботи – 40 сторінок, зміст основної частини – 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБСЦЕННОЇ (ИНВЕКТИВНОЇ) ЛЕКСИКИ

1.1. Аналіз поняття «ставлення» особистості до дійсності

У сучасному суспільстві все більше уваги приділяється суб'єктивному опосередкованому ставленню особистості до середовища. Вивчаючи особливості ставлення людини до дійсності, ми аналізуємо її поведінку, мотиви та емоційні реакції на життєві події. Це дозволяє краще зрозуміти сутність індивіда. Людина не може існувати поза середовищем, вона зростає в ньому, спостерігає його, вивчає, розставляє пріоритети, формує установки і певним чином, відповідно до сили впливу на нього, ставиться до нього відповідно.

Проблема особистісного ставлення була розкрита як вітчизняними, так і зарубіжними вченими у сфері психології. Теоретичні основи проблеми особистісної установки розглянуті у наукових дослідженнях Е. Берна, Д. Брунера та інших [4, с. 64-68]. Серед українських вчених, дослідження яких були спрямовані на вивчення ставлення особистості, можна відзначити М. Кузнецова, П. Макаренка, С. Ларіонова та ін. Розглянемо та проаналізуємо феномен «ставлення» та їх відмінні характеристики у представників різних напрямів психології.

Розглянемо та проаналізуємо феномен «ставлення» та їх відмінні характеристики у представників різних напрямів психології. Як зазначають П. Гусуак, Н. Зимівець, В. Петрович, ставлення – це суб'єктивна сторона відображення людиною дійсності, результат її взаємодії з навколишнім середовищем. Адже усвідомлення свого ставлення до навколишнього середовища сприяє формуванню певних почуттів та емоцій, які стимулюють активність і впливають на розвиток особистісної спрямованості [5, с. 34-37].

Так, О. Балакірева вважає, що в основі ставлення людини та її зусиль щодо ситуацій і стосунків лежить саме особистісний сенс [1, с. 79-83]. Ю. Галусян

бачив у співвідношенні всю сутність людини, мораль, життєві принципи, хороші манери [1, с. 54-55]. Можна відмітити, що ставлення відображає виховний вплив середовища, в якому зростає і функціонує особистість.

На думку П. Козляковського, установка, заснована на взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього змісту психіки людини, проявляється у взаємодії з навколишньою дійсністю [12, с. 45-51]. Він також наголошує, що установка – це емоційне забарвлення процесу зв'язку особистості з навколишнім світом.

Стосовно зв'язку дитячої гри зі ставленням до світу С.Л. Рубінштейн зазначав, що саме мотиви ігрової діяльності відображають ставлення дітей до навколишньої дійсності. Тобто під час гри діти виконують лише ті дії, які притаманні їх внутрішньому змісту. Діти в обраних ролях переслідують не стільки досягнення певних цілей, скільки показують своє ставлення до речей і подій [11, с. 210-212].

Отже, виходячи з досліджень вчених у галузі психології, установкою можна назвати індивідуальний суб'єктивний внутрішній стан щодо речей і подій, заснований на попередньому життєвому досвіді, який у такий спосіб вплинув на свідомість людини.

П. Гусак зазначає, що суб'єктивне ставлення людини до дійсності та її мінливість виявляє внутрішню задоволеність своїм життям [5, с. 97-98]. На її думку, саме відчуття безпеки є основою для закладення емоційно-поведінкових компонентів, які формуються в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем та реальними стосунками з іншими людьми на основі власних поведінкових установок, стратегій та пріоритетів.

Ставлення є широким поняттям, воно включає явища подібного значення. Однією з таких є концепція соціальної установки, теорію якої розробив П. Козловський. Він пояснював це як спробу зрозуміти і пояснити діяльність психічних проявів, перспективи розвитку і зв'язки з дійсністю [12, с. 87-88]. Завдяки «включеності» індивіда в навколишній світ, прояву свого особистого ставлення до нього, він може повноцінно функціонувати та розвиватися.

Установка – досить важливе внутрішнє утворення, що характеризує

психічний стан людини та ставлення до об'єктів навколишньої дійсності. Т.Титаренко вважає, що установка – це стан людини, що відповідає попередньому досвіду, реакціям, активності, передчуттю ситуацій та дій, спрямоване на задоволення потреб та бажань у цій ситуації [21, с. 45-47].

Поняття «ставлення» людини до дійсності відображає її погляди, переконання, емоційний стан і поведінку, які формуються у відповідь на оточення, події та ситуації. Аналіз цього визначення дозволяє краще зрозуміти, як людина сприймає навколишній світ і як це впливає на її життя. Ось деякі аспекти аналізу «ставлення людини до дійсності: система цінностей і переконань (ставлення людини до дійсності визначається її системою цінностей і переконань). Сюди входить її почуття добра і зла, моральні принципи та переконання, які впливають на її реакцію на події та ситуації; емоційний стан та емоційна реактивність (ставлення людини до дійсності може сильно впливати на її емоційний стан та емоційну реактивність. Наприклад, позитивне ставлення може виникнути у відповідь на приємні події, а негативне – у відповідь на стресові чи неприємні ситуації); механізми психологічного захисту (ставлення людини до реальності можна змінити чи модифікувати за допомогою механізмів психологічного захисту. Це включає в себе її уявлення про правильне та неправильне, моральні принципи та вірування, які впливають на її реакції на події та ситуації); емоційний стан і емоційна реактивність (ставлення особистості до дійсності може сильно впливати на її емоційний стан і емоційну реактивність. Наприклад, позитивне ставлення може виникнути у відповідь на приємні події, тоді як негативне – у відповідь на стресові чи неприємні ситуації); психологічні захисні механізми (ставлення особистості до дійсності може бути змінене або модифіковане за допомогою психологічних захисних механізмів, такі як відштовхування, раціоналізація, проєкція тощо); соціокультурний контекст (ставлення людини до дійсності також визначається соціокультурним контекстом, в якому вона знаходиться.

Соціальні норми, культурні цінності та стандарти впливають на те, як люди сприймають навколишній світ); здатність до адаптації (ставлення людини до

реальності також може визначатися її адаптацією до змін. Деякі люди можуть бути відкритими до нових ідей, а інші можуть бути більш консервативними та стійкими до змін). Аналіз поняття «ставлення» людини до дійсності допомагає розкрити різні сторони її психологічного та соціального функціонування, що важливо для розуміння її поведінки та взаємодії з навколишнім світом.

1.2. Психологічні особливості осіб молодіжного віку

Поняття «молодь» абсолютно по-різному трактується у багатьох галузях науки — філософії, соціології, політології, педагогіки, психології тощо. Молодь - соціально-демографічна група, що виділяється з урахуванням сукупності вікових показників, особливостей соціального статусу і визначається певними соціально-психологічними якостями [6, с. 112-114].

Молодь – це велика соціальна група, що має специфічні соціально-психологічні риси, наявність яких визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічне та суспільно-політичне становище, духовний світ знаходяться в процесі розвитку формування.

Молодь – це диференційована соціальна група, яка набуває ознак соціальної спільності та має специфічні соціально-психологічні, культурні та інші особливості, у тому числі спосіб життя, перебуває в процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно з потребами часу, має бути творцем чи ініціатором нової соціальної та культурної реальності.

Суттєвою особливістю молоді є те, що значна її частина не має власного соціального статусу, перебуває на стадії «статусного мораторію», що характеризується або попереднім соціальним статусом, тобто соціальним становищем батьків, або їхній майбутній статус, пов'язаний з професійною підготовкою. Молодь вступає в життя в рамках існуючих соціальних інститутів, які не завжди відповідають її потребам, що призводить до криз і конфліктів.

Молодь є специфічним контингентом населення, якісно відмінним від усіх інших вікових груп. Роль молоді як фактору соціально-демографічного розвитку держави (регіону) визначається такими особливостями, притаманними цій

віковій групі:

- підвищена (порівняно з іншими віковими групами) народжуваність – більшість пологів припадає на молодих жінок;
- висока міграційна мобільність;
- підвищений ступінь мобільності щодо зміни роботи, перепідготовки, опанування нових видів і сфер діяльності [5, с. 23-27].

Важливим питанням є визначення вікових параметрів молоді. Вони залежать як від історичних особливостей, традицій, так і від рівня соціально-економічного розвитку країни:

- нижня межа визначається біологічною та статеву зрілістю;
- верхній – визначається з урахуванням повноліття, закінчення навчання, здобуття професії, одруження та набуття економічної самостійності [23, с. 132-137].

Вперше на міжнародному рівні молодь була представлена Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році, відповідно до якої було визначено віковий період молоді людини: 15-24 роки. Пізніше Всесвітня організація охорони здоров'я визначила віковий період від 10 до 24 років. У різних країнах існують відмінності у вікових обмеженнях: нижня межа молодості встановлюється від 14 до 16 років, а верхня — від 25 до 35 років.

Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993) визначав таких осіб як групу населення віком від 15 до 28 років, з 1999 року - від 14 до 28 років, а з березня 2004 року - від 14 до 35 років [15, с. 23-28].

Питання вікових меж «молодості» — не просто предмет теоретичних суперечок. Прийнято вважати, що в кінці молодості, тобто в той момент, коли такі особи повністю вступає в становище дорослого, зрештою виникають чотири найважливіші умови:

- а) економічна незалежність, тобто. відповідальність за придбання коштів, необхідні для власного існування, та здатність їх створювати;
- б) особиста незалежність, тобто здатність приймати рішення щодо себе, у

всіх сферах існування, без будь-якої опіки, без будь-яких обмежень, крім тих, які необхідні для співіснування в суспільстві;

в) самостійне розпорядження засобами існування;

г) створення власного «дому», незалежного від батьків, відповідальність за його утримання та управління [10, с. 4-8].

Кожна з цих чотирьох умов є необхідною, а це означає, що ми повинні розглядати всі ці умови в тісній єдності, взаємозалежності і, перш за все, без будь-якої ідеалізації.

В Україні багато науковців та дослідників, які активно займаються дослідженнями в галузі вікової психології, приділяючи увагу індивідуально-психологічним особливостям молодіжного віку. Вони досліджують різноманітні чинники розвитку молоді, включаючи психосоціальні, міжособистісні стосунки, статевий розвиток та інші психологічні та соціальні аспекти.

Особливості осіб молодіжного віку включають різні психологічні та статеві відмінності, оскільки молодь переживає значні зміни в особистісному розвитку, у взаєминах із суспільством та стосунках із статевим партнером.

Як зазначає вітчизняний дослідник О. Дроздов, що серед особливостей сучасної молоді також слід зазначити диспропорцію між соціальним та психофізіологічним розвитком. Якщо, наприклад, під час Великої Вітчизняної війни перше переважало над другим (в результаті активного раннього залучення молоді до суспільно-корисної праці), то сьогодні можна спостерігати іншу ситуацію [9, с. 39].

Український психолог і соціолог О. Гусєва проводила дослідження в галузі соціальної психології та соціології, приділяючи увагу питанням психологічних особливостей молоді та її соціальної інтеграції в українське суспільство. У своїх роботах вона описує таких осіб як активних учасників громадського життя, що мають власні інтереси та цілі в житті. Вона також досліджувала питання студентської ідентичності та самооцінки, зосереджуючись на ролі соціальної підтримки та психологічного клімату в університетському середовищі [6, с. 23-25].

На думку іншого вітчизняного психолога М. Єрмоєнка, молодь – важливе соціальне явище, що має великий потенціал для розвитку суспільства. Це особи, які перебувають на етапі професійної ідентифікації та особистісного зростання, активно взаємодіють з навколишнім світом і прагнуть розвивати свої здібності та таланти. У своїх роботах М. Єременко звертає увагу на те, що студенти мають великий потенціал для соціальної інтеграції та розвитку, і важливо створити умови для їхньої активної участі в різних аспектах життя суспільства. Вона також зазначає, що студентство - це не лише процес навчання, а й час, коли молодь формує свої цінності, переконання та світогляд, і важливо підтримувати та розвивати цей процес [10, с. 207-216].

На даний час досить актуальним є вивчення питання щодо агресивної поведінки серед осіб молодіжного віку. Така поведінка у цьому віці є способом задоволення своїх потреб у спілкуванні, засобом самовираження та самоствердження як особистості. Це відбувається внаслідок несприятливої ситуації в сім'ї, жорстокого поводження з боку батьків та однолітків. Такі поняття, як «хамство і неповага до дорослих, цинізм, прогули, злочинство» і т. д. зараз стали майже буденністю. Агресія у молодіжному середовищі сприяла виникненню таких ганебних явищ, як булінг та кібербулінг.

Деякі дослідники зазначають, що молодіжна агресія носить здебільшого ворожий, а не інструментальний характер, тобто є самоціллю. Цікава в цьому плані думка Д. Малкова, згідно з якою у свідомості дітей емоційний (ворожий) та інструментальний види агресії не виділяються, а зливаються в одну дію [14, с. 89-90]. Дорослі особи на суб'єктивному рівні можуть чітко розрізняти ці типи поведінки.

Розуміння цих психологічних особливостей допомагає сприяти успішному адаптивному розвитку молоді та вирішенню їхніх потреб і викликів. Краще розуміння цього періоду дозволяє батькам, педагогам та іншим фахівцям забезпечити ефективну підтримку і напрямки для молоді у процесі їхнього особистісного розвитку.

1.3. Обсценна лексика як проблема мовного простору та агресивної поведінки

Останніми роками зросла увага до конфліктних аспектів мови, особливо до використання нецензурної лексики в соціальній, лінгвокультурній та міжособистісній комунікації осіб молодіжного віку. Незважаючи на зростання цікавості науковців до нецензурної лексики в останні десятиліття, досі немає єдиного визначення цього поняття, як і єдиного підходу до його генезису та класифікації. Певну частину нецензурної лексики можна охарактеризувати як підгрупу лексики, яка зазвичай позначається в словниках як «нецензурна».

Вчені розглядали проблему ненормативної комунікативної поведінки в аспекті вивчення наклепу у певній соціокультурній ситуації (М. Демощук, Н.Панова, М. Снітко, М. Ткачівська та ін.), зв'язок лихослів'я з проявом фізичної агресії (І. Бернацька, В. Павелків, В. Шебанова та ін.) [2, 6, 15, 14, 17, 19, 23].

Нецензурна лексика — мовне явище, властиве всім мовам. Проте тривалий час вчені не розглядали його як об'єкт серйозного філологічного дослідження. Процес демократизації суспільства, який тривав у Франції, згодом розпочався в 90-х роках в Україні, знайшов своє відображення в мові. Використання нецензурної лексики стало вільним не лише в розмовному мовленні, а й у засобах масової інформації та в художній літературі, яка прагнула наблизитися до реальної мови повсякденного вербального спілкування [29, с. 107-108].

Українська наука відреагувала на ці процеси різким зростанням інтересу до нецензурної лексики; з'явилися окремі статті та монографії, присвячені її дослідженню, особливо цій категорії мовних одиниць, яку сучасні лінгвісти називають «некодифікованими», «інвективними», «редукованими». «нецензурна» лексика [2, 8, 17, 19].

Нецензурну лексику можна визначити як інвективну, проте ці поняття не повністю тотожні: інвектива може виражатися грубою, просто розмовною, жаргонною, діалектною лексикою.

Табу – заборона на певну дію, слово, предмет; в первісному суспільстві вважалося, що порушення цієї заборони спричинить покарання з боку

надприродних сил [9, с. 64-65]. Щодо нецензурної лексики слід говорити про вид мовного табу, що виникає у зв'язку з нормами пристойності, скромності та сорому (назви частин тіла, одягу, фізіологічних процесів, назв еротичної сфери).

Поняття «обсценний» походить з латинської мови зі словосполучень: 1) непристойні слова чи дії; 2) статеві органи; 3) задня частина тіла; 4) процес виверження [14, с. 34-41].

З психоаналітичного погляду слово є нецензурним, якщо до нього прикріплений відштовхуючий первинний образ, що виходить із дитячих почуттів. На думку Е. Берна, найсильніші непристойності ставляться до запаху і смаку, і навіть до слизького дотику [17, с. 34-41]. Поєднання значень «неприємний запах» і «образа», «лятися» є загальним для семантичного розвитку слів у різних мовах, наприклад в англійському образливому 1) образливому, 2) неприємному, огидному (про запах), 3) наступальний, агресивний.

Комунікативні девіації - це соціально-педагогічний феномен, що включає елементи специфічно деформованої поведінки в підлітковому комунікативному середовищі (молодіжний сленг) і вербальну поведінку з використанням ненормативної лексики та кримінального субкультурного жаргону [20, с. 98-100]. Використовуючи класифікацію Р. Шулигіна, можна стверджувати, що характер і рівень вербальної агресії залежать від психологічного типу підлітків, серед яких є неповнолітні:

1) із стійким комплексом ненормальних, аморальних, примітивних потреб, що мають деформацію цінностей та відносин (вербальна агресія супроводжує фізичну);

2) з деформованими потребами та цінностями, які бажають зайняти привілейоване становище завдяки утиску слабких та молодших (вербальна агресія застосовується лише до слабких);

3) при якому має місце конфлікт між деформованими та позитивними потребами, що характеризується однобічністю інтересів, пристосовуваністю, удаванням, брехнею (переважає непряма та вербальна агресія);

4) характеризується дещо деформованими потребами, відсутністю конкретних інтересів і обмеженим колом контактів, характеризується підозрілістю, боязкістю і мстивістю (переважає вербальна агресивність і негативізм) [27, с. 98-100].

За певних особливостей суб'єктів спілкування (потреби, наміри, установки) та особливостей конкретної комунікативної ситуації такі дії трансформуються у вербальну агресію – соціально аномальну мовленнєву поведінку. У зв'язку з цим вербальна агресія (виражена у словесній формі погроз, образу) – це мотивована дія, мовленнєвий акт, здатний завдати шкоди опонентові, викликати у нього негативні емоції, психологічний дискомфорт, напругу, страх, пригнічення [22, с. 50-57].

Нецензурна лексика, яку зазвичай використовує студентська молодь має функції: образити, принизити, присоромити адресата; сигналізувати про те, що той, хто говорить, належить «своєму»; продемонструвати співрозмовнику свою реакцію на категоричні заборони; здаватися вільним, розкутим, «крутим»; зробити мову більш емоційною; зняти психологічне напруження тощо.

М. Демощук зазначає, що наклеп є формою сублімації фізичної агресії; останні можуть бути замінені більш соціально прийнятними засобами прояву негативних емоцій або у формі інвективи - використання лайок та виразів у мові, або у формі підкресленої ввічливості, етикету та всіляких мовних ритуалів [7, с. 8-19] .

Найважливішими причинами комунікативних девіацій є деформація майже всіх компонентів комунікативного акту: психологічних, когнітивних та інших параметрів мовців, контексту та комунікації, каналів комунікації, засобів мовного коду. Причини комунікативних девіацій у підлітків – слабка система спілкування; ізоляція між членами сім'ї; емоційна замкнутість; відсутність емпатії; недостатня увага до дитини, її розвитку та життя, нав'язування дитині батьківської ролі; батьки не забезпечують розвиток, зростання, формування, формування поглядів на світ дитини тощо.

Отже, проблема ставлення молоді до нецензурної лексики складна та

багатогранна. В результаті аналізу з'ясувалося, що нецензурна лексика аналогічна знуцанням, за винятком того, що вона не включає фізичну агресію. Саме використання слів чи жестів для заподіяння психологічної шкоди відрізняє вербальну агресію від фізичного залякування. Теоретико-методологічний аналіз цієї проблеми потребує інтеграції різних підходів. Дослідження, спрямовані на вивчення цього явища, можуть допомогти у розробці ефективних стратегій підтримки молоді у розвитку шанобливого та відповідального стилю мовлення.

Висновки до першого розділу. Отже, ми вважаємо, що сутність ставлення людини до дійсності залежить від багатьох факторів. Установка мінлива під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх впливів. Ставлення є динамічним процесом, тому що протягом життя людина вчиться пристосовуватися або відстоювати свої переконання перед іншими, але в будь-якому випадку пріоритети і цінності з часом змінюються, що також накладає відбиток на поглядах і ставленні як, власне, до себе та і до інших.

Необхідність вивчення розробки питання ставлення до дійсності пояснюється кращим розумінням психіки людини, впливом на неї довкілля і відповідним ставленням людини до навколишнього світу загалом. Теоретичні основи проблеми ставлення особистості до дійсності почали розроблятися вченими ще з минулого століття, але не втрачають своєї актуальності й досі.

Також було проаналізовано психологічні особливості осіб молодіжного віку та прояви вербальної агресії. Ми виявили, що молоді люди часто стикаються з проблемами саморегуляції та тайм-менеджменту. В процесі цього вони намагаються довести свої дії та думки до логічного завершення через прояви вербальної агресії. Цікавим постало питання щодо дослідження саме ставлення таких людей до вживання обценної (інвективної) лексики. Отже, соціально-психологічні особливості молоді мають великий вплив на їх стан і поведінку, що може вплинути на їх процес навчання та загальний розвиток, на поведінку в соціумі та відношення до лихослів'я. Теоретичний аналіз проблеми психологічних особливостей осіб молодіжного віку констатував та обґрунтував важливість його емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБСЦЕННОЇ ЛЕКСИКИ

2.1. Методика і методи дослідження особливостей ставлення молоді до обсценної лексики

Ставлення до нецензурної лексики часто визначається соціокультурним середовищем. Зміни в культурних нормах і цінностях можуть вплинути на те, як молодь сприймає і використовує словниковий запас. Крім того, юнацький вік часто супроводжується пошуком власної ідентичності та соціальної приналежності. Вживання нецензурної лексики може бути спробою виявити свою незалежність і визначити своє місце в суспільстві.

Використання нецензурної лексики може мати соціальні наслідки, такі як втрата поваги чи можливість конфліктів із іншими. У світлі цього молоді люди можуть переоцінювати власні дії та наслідки нецензурної лексики.

Наше дослідження ґрунтувалось на принципах добровільності та конфіденційності. Метою представленої роботи було проведення емпіричного дослідження особливостей ставлення молоді до нецензурної лексики. Доцільним виявилось проводити його у 6 етапів.

На першому етапі було проаналізовано наукові джерела з проблеми ставлення молоді до інвективної лексики; обґрунтовано поняття «ставлення» та «інвективна лексика» як проблема мовного простору та агресивної поведінки; підібрано методи та методики для дослідження проблеми ставлення молоді до нецензурної лексики.

Аналіз літературних джерел та патентний пошук на другому етапі нашого дослідження дозволили виділити кілька методичних підходів. Ми розробили авторський опитувальник для визначення ставлення респондентів до нецензурної лексики (див. Додаток А). Анкета складалася з 22 запитань відкритого та закритого типів, що дозволило опонентам більш чітко та

інформативно висловити свою думку. Питання стосувалися соціально-демографічного статусу, обізнаності респондентів з поняттям «нецензурна лексика», ставлення до вживання нецензурної лексики навколо них, визначення причин використання образливих виразів у суспільстві тощо.

Також використали тест на визначення інтегральних форм комунікативної агресивності В. Бойка, що дозволяє вивести індекс агресії з урахуванням 11 параметрів, кожен з яких оцінюється окремо в інтервалі від 0 до 5 балів. За кожну відповідь, що відповідає ключовому, нараховується 1 бал, що вища оцінка, то агресивніший тип [15, с. 3-4]. За даною методикою виділяють такі параметри: 1) спонтанність агресії; 2) нездатність гальмувати агресію; 3) нездатність переключити агресію на діяльність або неживі предмети; 4) анонімна агресія; 5) провокація агресії; агресивність; 9) схильність до зараження агресією натовпу; 10) задоволення від агресії; 11) розплата за агресію [26, 328 с.].

Такі особистісні характеристики, як агресивність та конфліктність, відіграють важливу роль у процесі комунікативної взаємодії. Вони впливають на комунікабельність людини, тим самим визначаючи її спрямованість на компроміс чи уникнення конфлікту, співробітництво чи адаптацію до певних умов міжособистісного спілкування. Рівень прояву конфліктності та агресивності у спілкуванні має велике значення оскільки, вибудовуючи процес спілкування у професійній сфері, вони не повинні виявляти вербальну агресивність, а у разі виникнення конфліктів мають йти шляхом співробітництва та компромісу.

Конфліктність у спілкуванні розглядається як запальний характер, дратівливість, висока готовність вступати в конфлікт, агресивно-захисний стиль поведінки. В основі особистісного конфлікту лежить завищена самооцінка, яка не відповідає реальним можливостям людини, і схильність до самоствердження за рахунок інших [16, с. 8-10].

Складовими конфлікту в спілкуванні є:

✓ емоційний компонент (особистісний стан у ситуації міжособистісної взаємодії, невміння керувати своїм емоційним станом у конфліктних ситуаціях);

- ✓ вольовий компонент (невміння особистості свідомо мобілізувати власні сили та контролювати себе під час спілкування);
- ✓ когнітивний компонент (включає рівень сприйняття провокаційних дій опонента, суб'єктивність, невідання аналізувати та прогнозувати ситуацію спілкування);
- ✓ мотиваційний компонент (показує стан внутрішніх мотиваційних сил, які не сприяють адекватній поведінці в конфліктній ситуації та вирішенню конфліктної проблеми);
- ✓ психомоторний компонент (здатність керувати своїм тілом, керувати жестами та мімікою) [29, с.107-108].

Третій етап нашої роботи передбачав формування вибірки та проведення самого дослідження на базі Пенітенціарної академії України серед курсантів та студентів 2-4 курсів денної форми навчання зі спеціальності 081 Право та 053 Психологія. Вибірку дослідження склали 39 курсантів/студентів віком 18-25 років (20 дівчат, 19 хлопців).

Четвертий етап – обробка та інтерпретація результатів.

П'ятий – кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

І останній етап – результуючий, де нами зроблено узагальнення результатів емпіричного дослідження; запропоновано психолого-педагогічні рекомендації з превенції поширення обценної лексики серед осіб юнацького віку.

На основі отриманих результатів нами реалізовано низку інтерпретацій і висновків щодо завдань представленої наукової розвідки. Критерієм визначеності даних стало використання методів математичної статистики, а саме: описова статистика яка полягає у зібранні, організації, поданні та інтерпретації даних за допомогою різноманітних графіків, таблиць та числових показників. Для обробки відповідей респондентів на запитання анкети було також використано метод контент-аналізу.

Такий підхід забезпечив можливість отримати об'єктивну та вірогідну інформацію щодо проблеми особливостей ставлення молоді (студентів та курсантів) до обценної (інвективної) лексики.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Першочергово ми використали анкету для визначення ставлення респондентів до обценної лексики. В ході проведення емпіричного дослідження ми отримали наступні результати, які й надалі було розглянуто та проаналізовано.

Враховуючи той факт, що першим інститутом соціалізації особистості є сім'я, інтернат, батьківське піклування та виховання, наступне питання стосувалось наявності/відсутності обох батьків. Результати були наступними: більша частина з числа респондентів виховувалась у повній сім'ї (24 особи – 61,5%) менша – неповна (38,5% - 15 осіб) (рис. 2.2.1).

3.Ваша батьківська сім'я
39 ответов

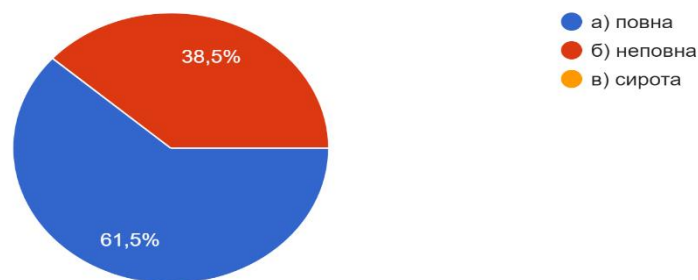

Рис. 2.2.1 Представленість вибірки за критерієм ознаки сім'ї

Життєві цінності особистості – це переконання, принципи та ідеали, що визначають, що важливо, значуще та цінно для конкретної людини. Ці цінності впливають на всі аспекти життя людини, включаючи її дії, стосунки, прийняття рішень та задоволення. Тож наступне питання було відкритого типу і стосувалось визначення пріоритетних життєвих цінностей. Проаналізувавши результати, ми з'ясували, що більша частина з числа респондентів (78%) обрали для себе: сім'ю, здоров'я і благополуччя, доброчесність, саморозвиток і навчання, соціальну відповідальність, рівність та справедливість. Ці значення можуть бути унікальними для кожної особистості і можуть змінюватися впродовж часу внаслідок життєвого досвіду та зростання. Вони визначають, як

ми живемо, працюємо і взаємодіємо зі світом навколо нас.

Далі ми з'ясували, що більшість з числа респондентів знайомі з поняттям «обсценна лексика» (64,1% - 25 осіб) (рис. 2.2.2). Це пов'язано з тим, що в процесі виховання та навчання постійно наголошується на непорушності норм моралі та права, які є сталими в соціумі. Саме тому 25 осіб з числа опитуваних (64,1%) вважають, що вживання нецензурних висловів порушує правила поведінки в суспільстві (рис. 2.2.3).

5. Чи знайоме Вам поняття "обсценна лексика"?
39 ответов

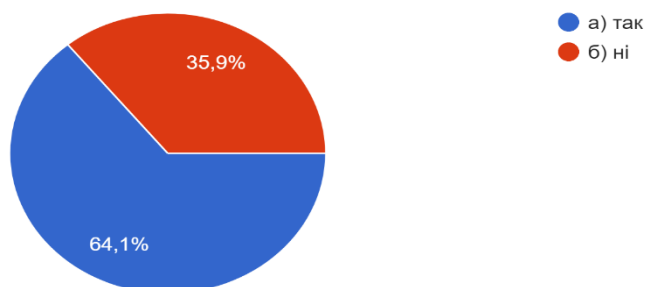

Рис. 2.2.2 Показники обізнаності серед молоді щодо поняття «обсценна лексика»

Значущих відмінностей щодо розуміння змісту даного поняття серед юнаків та юнок ми не побачили. Співвідношення показників обізнаності щодо поняття «обсценна лексика» знаходилось в однакових пропорціях (19 дівчат та 17 хлопців).

6. Чи погоджуєтеся Ви, що вживання нецензурної лексики порушує норми моралі та правила поведінки в соціумі?

39 ответов

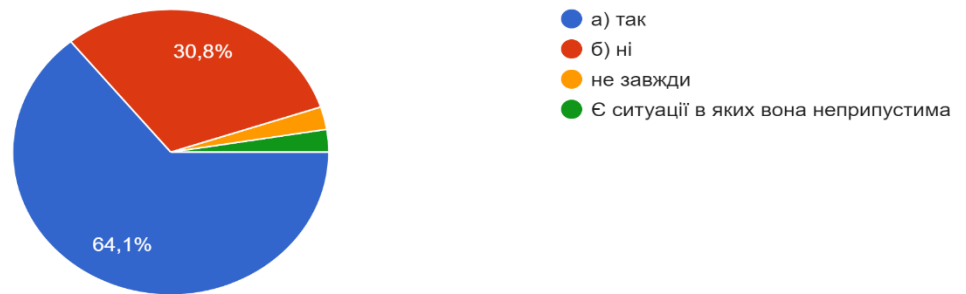

Рис. 2.2.3 Показники погодження/непогодження щодо порушення норм моралі через вживання нецензурної лексики

Як бачимо, висвітлені результати на рис. 2.2.3. нам можуть свідчити про те, що більше половини з числа опитаних (64,1%) вважають, що вживання інвективної лексики порушує норми моралі та правила поведінки в соціумі. Порівнюючи відповіді між респондентами чоловічої та жіночої статі, значущих відмінностей ми не побачили (16 дівчат та 15 хлопців).

Більшість респондентів з числа опитаних (56,4%), а саме осіб жіночої статі (16 осіб), зазначили, що нецензурну лексику, образливі вислови чують постійно за будь-якої ситуації (рис. 2.2.4). Дівчата пояснили це тим, що їм вкрай не подобається, коли довкола вони чують інвективну лексику. Також вони зазначили, що такі люди мають досить недостатній словниковий запас, скоріше всього виховувались в родині, де це не заборонялось і панувала вседозволеність.

7. Як часто Ви чуєте нецензурну лексику навколо себе?

39 ответов

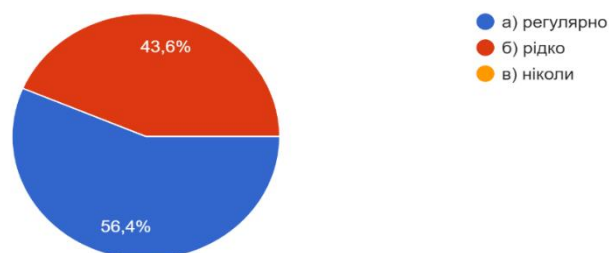

Рис. 2.2.4. Представленість вибірки щодо оцінки частоти вживання нецензурної лексики в суспільстві

Далі наше питання стосувалося причин вживання молодими людьми нецензурних висловів. Ми побачили, що більшість опитаних з числа дівчат (13 осіб) вважають саме однією з головних причин – прояви негативних емоцій, агресії, тривожності тощо (рис. 2.2.5). Перебуваючи в агресивному або депресивному стані, людина не здатна контролювати свою поведінку, дії та вчинки, вона не може самотійно впоратися з негативними проявами емоційно-вольової сфери, тож за рахунок вживання образливих висловів та лайливих слів намагається вирішити конфліктну ситуацію.

8. Вкажіть, будь-ласка, що є найчастіше, на Вашу думку, причиною вживання людьми нецензурних та образливих висловів в соціумі
39 ответов

Рис. 2.2.5. Причини вживання людьми нецензурних та образливих висловів

Також ми адресували питання самим респондентам в контексті того, коли вони найчастіше використовують обценну лексику. Отримані результати вказали на те, що більшість з числа опитаних (87%) вживають образливі та нецензурні вислови проявляючи агресивну поведінку (під час конфлікту) (рис. 2.2.6). Вони пояснили це тим, що інколи виникають надто складні ситуації (з їхньої точки зору), де вони не спроможні нічого зробити і тим самим відчують безпорадність та незахищеність, вживання інвективної лексики є найбільш оптимальним варіантом для подолання емоційного напруження та прийняття правильного рішення.

10. Коли Ви вживаєте найчастіше нецензурну (обсценну) лексику?

39 ответов

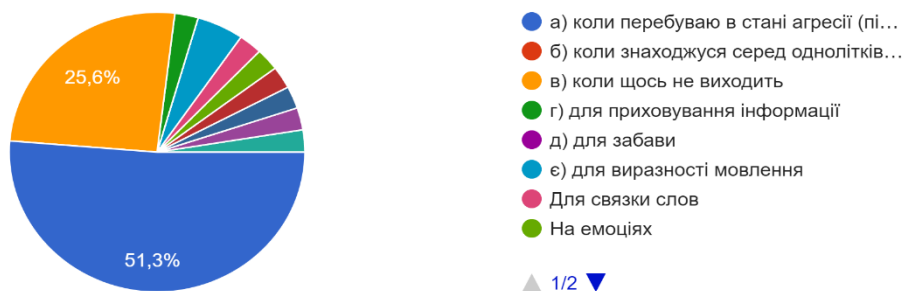
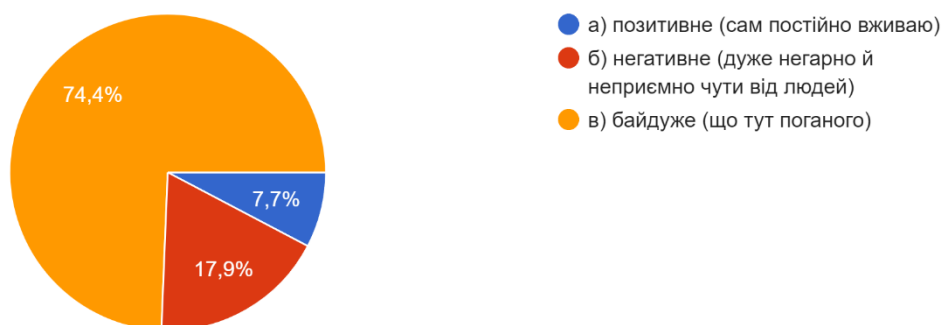

Рис. 2.2.6 Показники того, коли найчастіше вживаються нецензурні вислови

Продовжуючи аналізувати відповіді анкети, ми побачили, що наші респонденти не дарма вживають обсценну лексику, перебуваючи в стані агресії, адже вважають, що в цьому немає нічого поганого. До людей, які висловлюються за допомогою образливих висловів, нецензурно виражаються, досліджувані ставляться байдуже і вважають, що це є нормою і залежить від ситуації (рис. 2.2.7). Також, респондентам юнацького віку байдуже на те, що у кіно-, відео- та аудіо-програмах вживають обсценну лексику (74,4%).

11. Яке Ваше особисте ставлення до людей, які вживають обсценну (нецензурну) лексику?

39 ответов

12. Чи вважаєте Ви вживання нецензурної лексики нормою в сучасному суспільстві?
39 ответов

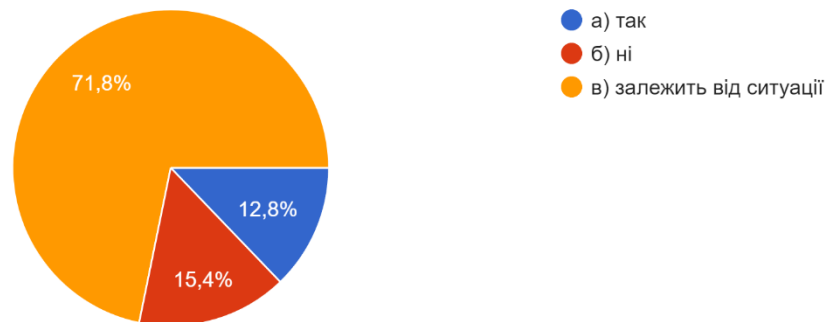

Рис. 2.2.7 Показники ставлення до людей, які вживають обценну лексику

Задля з'ясування думки респондентів щодо того, хто/що на їх думку в більшій мірі подає негативний приклад лайливого мовлення, наше наступне питання охоплювали різні сфери спілкування. Отримані результати висвітлено на рис. 2.2.8.

14. На Вашу думку, хто / що в більшій мірі подає негативний приклад лайливого мовлення?
39 ответов

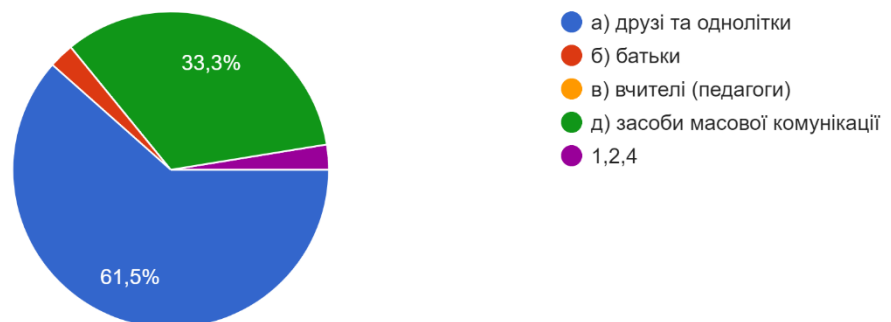

Рис. 2.2.8 Відсоткове співвідношення того, хто здійснює негативний вплив щодо вживання нецензурної лексики

З'ясувавши причини вживання нецензурних висловів, наші наступні запитання стосувалися того, що потрібно зробити, аби більша частина людей відмовилась від цього і що може мотивувати їх на прийняття такого рішення

(рис. 2.2.9). Яскраво виражених відмінностей у відповідях респондентів ми не побачили, майже всі визначили однакові, а саме: заміна нецензурної лексики на лояльніші, культурне зростання, позитивна комунікація, самоусвідомлення, поширення культурності тощо.

15. Як Ви вважаєте, що потрібно для того, щоб більша частина людей відмовилася від обценної (нецензурної) лексики? (відповідь напишіть)

35 ответов

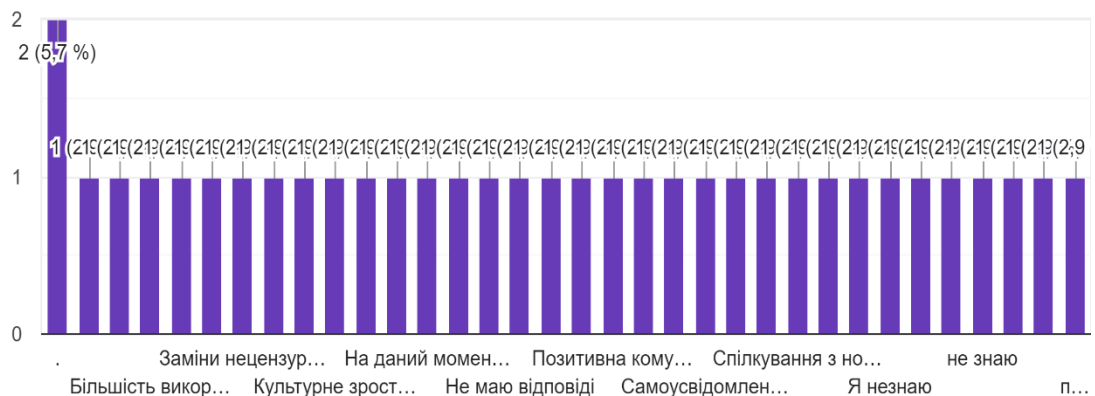

Рис. 2.2.9. Умови, за яких людина може відмовитись від обценної лексики

Більшість з числа респондентів вважають, що лихослів'я не здійснює негативного впливу на психологічне здоров'я особистості. Вони вважають, що лайлива лексика іноді може бути корисною (особливо в процесі вирішення конфлікту) (рис. 2.2.10). Тут ми побачили незначні відмінності у відповідях між юнаками та юнками. Дівчата (87%) дали однозначну відповідь – нецензурна лексика не є корисною. Натомість хлопці (13%) притримуються тієї думки, що в більшості випадків вживання лихослів'я є досить корисним, а саме в процесі вирішення конфліктних ситуацій або ж для доведення логічності своїх висловів в процесі спілкування.

20. Чи розділяєте Ви думку деяких людей, що лайлива лексика може бути корисною?
39 ответов

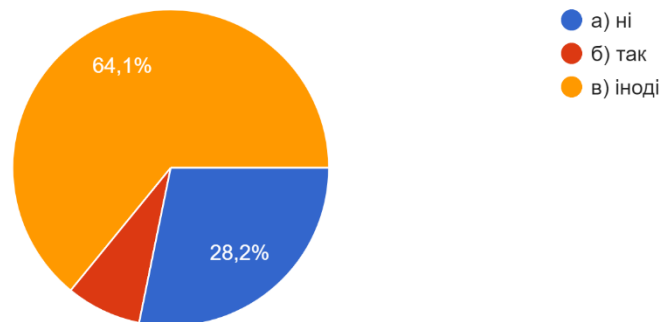

Рис. 2.2.10 Показники корисності лайливої лексики

Враховуючи той факт, що більша частина наших опитуваних вживають нецензурну лексику, коли проявляють агресивну поведінку (результати представлені вище), вважаємо за доцільне з'ясувати, хто ж саме, хлопці чи дівчата, найбільш схильні до прояву агресивної поведінки та до якої саме. Ми задіяли методику «Визначення рівня інтегральних форм комунікативної агресії» В. Бойка.

Результати емпіричного дослідження інтегральних форм комунікативної агресії студентської молоді представлені в таблиці 2.2.1.

Інтерпретація даних, представлених в даній таблиці, дозволяє констатувати, що за шкалою «спонтанність агресії» не було встановлено значущих відмінностей. У дівчат показник становив $2,54 \pm 0,46$, а у юнаків він склав $2,73 \pm 0,46$, що зумовлює подібність у виявах схильності до спонтанної агресії, імпульсивних вчинків та негативних емоцій в осіб незалежно від їх статі. За шкалою «нездатність гальмувати агресію» були виявлені статистично значущі розбіжності у групі дівчат щодо групи юнаків. Показник дівчат становив $2,92 \pm 0,48$, а у юнаків він склав $1,55 \pm 0,50$ при $p \leq 0,05$. Це вказує на те, що дівчатам під час прояву агресії складніше опанувати свій гнів та роздратування, їм потрібно більше часу, щоб заспокоїтися та вгамувати свої почуття.

За шкалами «невміння переносити агресію на діяльність чи неживі об'єкти» та «анонімна агресія» не було встановлено значущих розбіжностей,

однак показники у групі юнаків є дещо більшими, ніж у групі дівчат. Хлопці отримали $3,37 \pm 0,45$ та $1,12 \pm 0,42$ балів, дівчата – $3,57 \pm 0,47$ та $1,23 \pm 0,43$ балів. Можна засвідчити, що як юнакам, так і дівчатам студентського віку досить складно переключити увагу на інший вид діяльності, коли вони перебувають у стані агресії, а також приховати свої почуття.

Таблиця 2.2.1

Показники інтегральних форм комунікативної агресії у дівчат та юнаків студентського віку

<i>Шкали</i>	<i>Жіноча стать</i>	<i>Чоловіча стать</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
<i>спонтанність агресії</i>	$2,54 \pm 0,46$	$2,73 \pm 0,46$	0,42	-
<i>нездатність впоратись з агресією</i>	$2,92 \pm 0,48$	$1,55 \pm 0,50$	2,03	0,05
<i>невміння переносити агресію на діяльність</i>	$3,57 \pm 0,47$	$3,37 \pm 0,45$	0,34	-
<i>анонімна агресія</i>	$1,23 \pm 0,43$	$1,12 \pm 0,42$	0,18	-
<i>провокація агресії</i>	$3,73 \pm 0,48$	$2,47 \pm 0,44$	2,06	0,05
<i>схильність до прямої агресії</i>	$4,37 \pm 0,49$	$2,97 \pm 0,47$	2,12	0,05
<i>аутоагресія</i>	$2,57 \pm 0,45$	$2,61 \pm 0,47$	0,09	-
<i>ритуалізація агресії</i>	$1,33 \pm 0,49$	$2,68 \pm 0,46$	2,11	0,05
<i>схильність до зараження агресією у натовпі</i>	$2,88 \pm 0,45$	$2,13 \pm 0,43$	1,27	-
<i>задоволення від агресії</i>	$1,97 \pm 0,47$	$1,47 \pm 0,44$	0,82	-
<i>розплата за агресію</i>	$2,68 \pm 0,47$	$2,64 \pm 0,48$	0,09	-
<i>індекс агресії</i>	$23,18 \pm 0,49$	$22,89 \pm 0,51$	0,47	-

За шкалою «провокація агресії в оточуючих» були виявлені статистично значущі розбіжності між групами підлітків жіночої та чоловічої статі ($3,73 \pm 0,48$

та $2,47 \pm 0,44$; $p \leq 0,05$). Отже, це дозволяє нам констатувати, що дівчата студентського віку здатні краще маніпулювати людьми заради досягнення власної корисливої мети. Вони демонструють агресивну поведінку стосовно інших з метою підсилення власного авторитету або усунення конкуренції.

За шкалою «*схильність прямої агресії*» були встановлені значущі відмінності між групами дівчат та юнаків ($4,37 \pm 0,49$ та $2,97 \pm 0,47$; $p \leq 0,05$). Можна сказати, що дівчата-студентки більше схильні показувати свою агресію щодо іншої особи, якщо вони самі стали об'єктом агресії чи їх образили. Дівчата можуть виявляти агресію, поки не зникне її джерело.

За шкалою «*аутоагресія*» юнаки набрали майже однакову кількість балів з дівчатами ($2,57 \pm 0,45$ та $2,61 \pm 0,47$). Тобто у досліджуваних студентів рівною мірою зафіксовано самозвинувачення та вимоги до себе. Обом групам властиві докори сумління, вони схильні самі картати себе.

За шкалою «*ритуалізація агресії*» були виявлені значущі розбіжності між групами юнаків та дівчат ($2,68 \pm 0,46$ та $1,33 \pm 0,49$; $p \leq 0,05$). Ми можемо відмітити, що більшість юнаків керується суспільними стереотипами та ритуалами (зокрема, «сильніший б'є слабшого», «хто сильніший, той і правий», «слабкий мусить підкорятися сильнішому» тощо). Навіть гендерні стереотипи є досить частою причиною спалаху агресії чоловіків стосовно жінок (наприклад, «жінка повинна коритися чоловікові», «жінка не повинна заперечувати чоловікові» тощо).

Не було встановлено статистично значущих розбіжностей за шкалами «*схильність заражатися агресією натовпу*» (показник у дівчат – $2,88 \pm 0,45$, у юнаків – $2,13 \pm 0,43$), «*задоволення від агресії*» (показник у дівчат – $1,95 \pm 0,45$, у юнаків – $1,45 \pm 0,42$), «*розплата за агресію*» (показник у дівчат – $2,68 \pm 0,47$, у юнаків – $2,64 \pm 0,48$).

На підставі загального обрахунку всіх параметрів інтегральних форм комунікативної агресії був визначений індекс агресії у юнаків та юнок. Істотних розбіжностей виявлено не було. Показник у дівчат склав $23,18 \pm 0,49$, у юнаків – $22,89 \pm 0,51$. Отже, дана ознака свідчить про тотожну схильність представників

обох груп проявляти різні форми агресії під час комунікації заради досягнення власної мети.

2.3. Психолого-педагогічні рекомендації з превенції поширення обценної лексики серед осіб юнацького віку

Подолання вербальної агресії може бути важливим завданням для молоді, особливо в сучасному світі, де комунікація відіграє ключову роль у взаємодії з іншими людьми. Превенція поширення обценної лексики серед молоді може бути необхідною складовою культурного виховання. На підставі отриманих результатів розроблені деякі рекомендації, а саме:

1. *Приклад дорослих:* батьки, вчителі та інші авторитетні особи повинні бути прикладом у використанні адекватної та поважної мови. Вони мають показувати, що використання обценної лексики не прийнятне.

2. *Використання позитивного підкріплення:* доречно заохочувати молодь до використання адекватної та цензурної мови. Позитивне підкріплення може підсилити прагнення використовувати вирази, які не образливі.

3. *Усвідомлення наслідків:* необхідно пояснювати молоді, що використання обценної лексики може мати негативні наслідки, такі як образа інших, порушення спілкування та негативний вплив на їхні власні стосунки та репутацію.

4. *Розмова про альтернативи:* важливо навчити молодь використовувати альтернативні вирази або замітники обценної лексики, які будуть прийнятні та необразливі.

5. *Посилення культури спілкування:* залучення молоді до дискусій та ролевих ігор сприятимуть розвитку навичок конструктивного спілкування та використання культурної мови.

6. *Моніторинг і контроль:* викладачам та батькам варто вести активний моніторинг і контроль за використанням мови серед молоді та вживати відповідні заходи у разі необґрунтованого використання обценної лексики.

Ці рекомендації можуть допомогти у формуванні культури спілкування,

яка відповідає вимогам поваги та толерантності, а також допоможе запобігти поширенню обценної лексики серед молоді.

Висновки до другого розділу.

Отже, попри схожість параметрів інтегральних форм комунікативної агресії у юнок та юнаків були визначені значущі відмінності та тенденції. У дівчат спостерігаються труднощі у гальмуванні агресії та певна дефіцитарність здатності швидко опановувати свій емоційний стан. Вони більш схильні до провокації агресії у несправедливих щодо них ситуаціях, що підштовхує їх до підбурювання інших до агресії заради досягнення власної мети.

Простежуються значущі відмінності в тому, що дівчата порівняно з хлопцями негативніше ставляться до інвективної лексики, вважають, що її вживання призводить до порушення моральних норм та принципів, які є сталими в суспільстві, але самі часто використовують лайливі слова перебуваючи саме в стані агресії. Агресивна поведінка переважає у респондентів жіночої статі, це вказує на більшу нестабільність їхньої емоційної сфери та невміння керувати власною поведінкою, перебуваючи в збудженому стані. У дівчат спостерігаються вищі показники агресії майже за всіма досліджуваними параметрами порівняно з юнаками, що свідчить про більшу здатність юнок демонструвати агресивну поведінку в процесі комунікації та взаємодії з оточуючими.

ВИСНОВКИ

Провівши теоретичне та емпіричне дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. На підставі теоретико-методологічного аналізу нами визначено, що поняття «ставлення» людини до дійсності відображає її погляди, переконання, емоційний стан і поведінку, що формуються у відповідь на оточення, події та ситуації. Аналіз цього визначення дозволяє краще зрозуміти, як людина сприймає навколишній світ і як це впливає на її життя. Ставлення людини до дійсності може бути досліджене з різних точок зору, включаючи психологічний, філософський, соціологічний та культурологічний підходи. Люди можуть сприймати дійсність по-різному в залежності від свого досвіду, переконань та культурного контексту. Так, окремі особи ставляться до дійсності з об'єктивної точки зору, дбаючи про правдивість та об'єктивність відображення реальності. Інші можуть мати тенденцію до спотворення чи прийняття альтернативних фактів.

2. Аналізуючи соціальні характеристики, було встановлено, що молодь юнацького віку зазвичай має високу самооцінку, широкі інтереси у різних сферах життя. Було виявлено, що вони частіше відчують стрес та тривогу через навчання, а також мають тенденцію до підвищеної емоційної нестійкості та схильності до депресії.

Нами проаналізовано психологічні особливості осіб молодіжного віку, зокрема їхнє ставлення до навчання, до оточуючого середовища. Встановлено, що вони зазвичай мають високу мотивацію до навчання, але часто зустрічаються з проблемами саморегуляції та організації часу.

3. Найважливішими причинами комунікативних девіацій є деформація майже всіх компонентів комунікативного акту: психологічних, когнітивних та інших параметрів мовців, контексту та комунікації, каналів комунікації, засобів мовного коду. Причини комунікативних девіацій у підлітків – слабка система спілкування; ізоляція між членами сім'ї; емоційна замкнутість; відсутність емпатії; недостатня увага до дитини, її розвитку та життя, нав'язування дитині

батьківської ролі; батьки не забезпечують розвиток, зростання, формування, формування поглядів на світ дитини тощо.

Нецензурна лексика аналогічна знуцанням, за винятком того, що вона не включає фізичну агресію. Саме використання слів чи жестів для заподіяння психологічної шкоди відрізняє вербальну агресію від фізичного залякування.

4. На підставі отриманих результатів з'ясовано, що юнки в більшій мірі проявляють негативне, критичне ставлення до обценної лексики, вважають, що її вживання порушує встановленні норми моралі та права. Водночас самі ж можуть використовувати нецензурні або образливі вислови, коли демонструють агресивну поведінку, у випадках розлюченості та не контрольованості емоцій. Особи чоловічої статі більш позитивно ставляться до інвективної лексики, не так часто критикують людей, які вживають нецензурні вислови.

Для юнаків більш характерною є спонтанність виявів агресії, яка зумовлена переважно стереотипними та ритуальними причинами, що дозволяє констатувати меншу задіяність інтегральних форм комунікативної агресії у формуванні поведінкових реакцій у процесі комунікації. Заразом хлопці ставляться до вживання обценної лексики позитивно, тим самим вважають що її використання не порушує норми моралі та правил поведінки в суспільстві.

5. На підставі отриманих даних нами розроблено рекомендації з превенції поширення обценної лексики серед осіб юнацького віку, спрямовані на попередження та профілактику вживання молоддю інвективної лексики, адже використання такого роду лексики може впливати на соціальну поведінку та взаємодію молоді з оточуючими.

Отже, превенція поширення інвективної лексики серед молоді має значний соціальний, психологічний та культурний вплив, сприяючи формуванню здорового спілкування в середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балакірева О., Галустян Ю. Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціальний вимір. Український інститут соціальних досліджень. Київ, 2005. 256 с.
2. Берегова Н.П., Повстюк О.Ю. Психологічні аспекти використання ненормативної лексики дошкільниками. *Теорія і практика сучасної психології: зб. наук. пр.* Запоріжжя, 2019. Вип. № 2. Т. 1. С. 24-27.
3. Бернацька І. Школа без агресії. Формування ненасильницького простору в НУШ. *Соціальний педагог*. Київ, 2019. Вип. № 5. С. 22-24.
4. Гончаренко Т. Підліток: як йому допомогти. Київ: «Редакції загально-педагогічних газет», 2004. 120 с.
5. Гусак П. М., Зимівець Н. В., Петрович В. С. Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології. Луцьк, 2009. 219 с.
6. Гусєва О. Формування студентської ідентичності як соціальної конструкції: *Зб. наукових праць «Молодіжна політика в Україні: виклики та перспективи»*. Т.3. Київ, 2018. 237 с.
7. Демощук М. Вербальна агресія як форма психологічного насильства. *Психолог*. Львів, 2020. Вип. № 6. С. 8-19.
8. Диса О, Чумак А. Психологічні особливості застосування ненормативної лексики у міжособистісній комунікації. *Психологічні перспективи*. Дніпро, 2022. Вип. № 39. С. 69-86.
9. Дроздов О. Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді: дис. ...канд. психол. наук : 19.00.05. Чернігів, 2003. 225 с.
10. Єременко М. Студентська молодь: особистість і соціум. *Соціальна психологія особистості: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. Т. 2. К., 2012. С. 207- 216.
11. Заброцький М. Основи вікової психології. Тернопіль, 2002. 321 с.
12. Козляковський П.А. Соціальна психологія: курс лекцій. Практикум. Хрестоматія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 424 с.

13.Курова А.В. Задоволеність життям та суб'єктивне благополуччя особистості. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*. Серія «Психологічні науки». Вип. № 4. Одеса, 2015. С. 221-232.

14.Малков Д. Ю. Соціалізація підлітків у клубних об'єднаннях за місцем проживання: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2005. 216 с.

15. Методичні рекомендації кафедри філософії та біоетики для студентів Одеського національного медичного університету. Одеса, 2022. 9 с.

16. Павелків В.Р. Психологічні засоби корекції міжособистісних стосунків у підлітків з агресивною поведінкою : автореф. дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2006. 20 с.

17.Панова Н. Ю. Ненормативна лексика у молодіжному мовленні як відображення психологічних та соціальних конструктів: зб. наук. пр. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 34–41.

18.Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі. Полтава: Укрпромторгсервіс, 2010. 480 с.

19. Серпак О.В. Правова кваліфікація вживання нецензурної лексики на роботі: мобінг або дрібне хуліганство. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород, 2023. Том 1. Вип. № 80. С. 324-327.

20.Снітко М. А. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у Інтернет мережі. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Чернігів, 2010. Вип. № 84. С. 35–39.

21.Титаренко Т., Горностай Р. Психологія особистості: словник-довідник. Київ: Рута, 2001. 320 с.

22.Ткачівська М. Р. Мовні «заплави» або лихослів'я (перчений хліб перекладача) Київ: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2014. С. 50–57.

23.Туρινіна О.Л. Практикум з психології : Навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 328 с.

24.Череповська Н.І. Медіа освітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді. Кропивницький: ІМЕКС-ЛТД, 2017. 156 с.

25.Шейбе С. Медіа грамотність. Критичне мислення у мультимедійному світі. Академія Української Преси. Київ, 2017. 319 с.

26.Шебанова В. І. Діагностика та корекція агресивної поведінки молодших школярів з порушенням психічного розвитку: автореф. дис. ... канд. пси- хол. наук: 19.00.04. Київ, 2002. 18 с.

27.Шулигіна Р.А. Роль спілкування у формування особистості. *Збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Національна освіта: провідні тенденції та перспективи (до 140-річчя від дня народження Б.Д. Грінченка) 15-16 грудня 2003 року*. Київ: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2004. С. 98-100.

28.Шулигіна Р.А. Комунікативна культура особистості: стан проблеми, перспективи, розвиток. Сучасні літературознавчі студії: *Дитина і світ: проблеми культурного діалогу*. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2005. Вип. № 2. С. 167-173.

29.Шулигіна Р.А. Проблема комунікативної культури у процесі виховання: психолого-педагогічний аспект. Мовна освіта в контексті Болонських реалій: Тези доповідей наукової конференції кафедри ЮНЕСКО КНЛУ, 24-25 лютого 2005 р. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2005. С. 107-108.

30.Шулигіна Р.А. Методичні рекомендації з формування культури спілкування старшокласників. Київ, 2007. 42 с.

31.Яремено О. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 111 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Шановний друже, просимо, будь ласка, долучитися до нашого дослідження щодо соціально-психологічних особливостей сучасної людини

1. Укажіть свій вік:

- а) 14-15 років
- б) 16-17 років
- в) 18-25 років

2. Зазначте свою стать:

- а) чоловіча
- б) жіноча

3. Ваша батьківська сім'я:

- а) повна
- б) неповна
- в) сирота

4. Що Ви цінуєте найбільше в житті?

Напишіть 3-4 цінності

5. Чи знайоме Вам поняття «обсценна лексика»?

- а) так
- б) ні

6. Чи погоджуєтесь Ви, що вживання нецензурної лексики порушує норми моралі та правила поведінки в соціумі?

- а) так
- б) ні
- в) Ваш варіант _____

7. Як часто Ви чуєте нецензурну лексику навколо себе:

- а) регулярно
- б) рідко
- в) ніколи

8. Вкажіть, будь-ласка, що є найчастіше, на Вашу думку, причиною вживання людьми нецензурних та образливих висловів в соціумі (відповідь напишіть)

9. Як часто Ви самі вживаєте ненормативну лексику у повсякденному житті?

- а) постійно
- б) рідко
- в) не вживаю взагалі

10. Коли Ви вживаєте найчастіше нецензурну (обсценну) лексику?

- а) коли перебуваю в стані агресії (під час конфлікту)
- б) коли знаходжуся серед однолітків (важливо бути таким як усі)
- в) коли щось не виходить
- г) для приховування інформації
- д) для забави
- є) для виразності мовлення
- ж) Ваш варіант _____

11. Яке Ваше особисте ставлення до людей, які вживають обсценну (нецензурну) лексику?

- а) позитивне (сам постійно вживаю)
- б) негативне (дуже негарно й неприємно чути від людей)
- в) байдуже (що тут поганого)

12. Чи вважаєте Ви вживання нецензурної лексики нормою в сучасному суспільстві?

- а) так
- б) ні
- в) залежить від ситуації

13. Як Ви вважаєте, чому деякі люди вживають нецензурну лексику?

- а) це вираження емоцій
- б) це звичка
- в) це вплив оточуючих
- г) інше (вказіть) _____

14. На Вашу думку, хто / що в більшій мірі подає негативний приклад лайливого мовлення?

- а) друзі та однолітки
- б) батьки
- в) вчителі (педагоги)
- д) засоби масової комунікації
- г) Ваш варіант _____

15. Як Ви вважаєте, що потрібно для того, щоб більша частина людей відмовилася від обсценної (нецензурної) лексики? (відповідь напишіть)

16. Що може мотивувати особистість на вдосконалення власної культури спілкування та поведінки? (відповідь напишіть)

17. Чи здійснює негативний вплив лихослів'я на здоров'я особистості, на Вашу думку? Поясніть, як саме? (відповідь напишіть)

18. Як ви ставитеся до того, що у кіно-, відео- та аудіо-програмах вживають нецензурну лексику?

- а) негативно
- б) позитивно
- в) байдуже

19. Як Ви вважаєте, чи повинні існувати обмеження на вживання нецензурної лексики в громадських місцях (медіа, публічні заходи тощо)?

- а) так
- б) ні
- в) залежить від ситуації

20. Чи розділяєте Ви думку деяких людей, що лайлива лексика може бути корисною?

- а) ні
- б) так
- в) іноді

21. Якщо Ви обрали відповідь «так» на запитання щодо користі лайливої лексики, то в чому саме вона тоді полягає. Напишіть свою думку.

22. Чи є щось ще, щоб Ви хотіли додати або висловити на тему вживання нецензурної (обсценної) лексики? Напишіть свою думку

Дякуємо за Ваш час та відповіді!